

REFERENCES

1. Kostohryz, S. O. (2017). "Performance on balalaikas of Kharkiv region as a component of Ukrainian musical art", The dissertation of the candidate of art studies: specials 17.00.03, I. Kotlyarevsky Kharkiv National University of Arts named after, Kharkiv, 2017. 254 p. (in Ukrainian).
2. Losev, A. F. (1995). *Forma – Stil' – Vyrazhenie* [Form – Style – Expression], Moscow: Mysl'. (in Russian).
3. Chernoiivanenko, A. (2014). The notion of "absolute music" in the development of musical instruments, *Muzychne mystetstvo i kultura: Naukovyi visnyk ONMA im. A. V. Nezhdanovoi* [Music Art and Culture: Scientific Herald of A. V. Nezhdanova ONMA], Odesa: Astroprynt, Vol. 19, pp. 212–224. (in Ukrainian).
4. Bendix, R. (1997). *In Search of Authenticity: The Formation of Folklore Studies*. Madison, WI: University of Wisconsin Press. (in English).
5. Chernoiivanenko A. Improved folk instruments as a factor of holistic system of academic musical and instrumental culture of our time. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*. Kyiv: Millennium, 2018. no. 3. pp. 370–376. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2018.147535>. (in English).
6. Formaniuk, I. (2015). Pieces for solo domra: philosophical-aesthetic and musical-technological base of miniaturization. *Muzychne mystetstvo i kultura: Naukovyi visnyk ONMA im. A. V. Nezhdanovoi* [Music Art and Culture: Scientific Herald of A. V. Nezhdanova ONMA], Odesa: Astroprynt, Vol. 21, pp. 265–275. <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2015-21-265-275>. (in English).
7. Reynolds, S. (2011). Excess All Areas. *The Wire*, Issue 328, pp. 30–35. (in English).

УДК 78.087.68 (477.83)

DOI: <https://doi.org/10.25128/2411-3271.19.2.4>

Оксана Манелюк

<https://orcid.org/0000-0001-7446-1844>

аспірант

Дрогобицький державний педагогічний
університет ім. Івана Франка

OksanaManeliuk@i.ua

**ХОРОВА КАПЕЛА "БЕСКИД" (М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК) –
ПОПУЛЯРИЗАТОР ЛЕМКІВСЬКОЇ ПІСНІ**

У статті розглянуто значущість лемківського фольклору для колективу, який очолює заслужений діяч мистецтв України Петр Чоловський; осмислено місце лемківського фольклору в українському музичному та етнокультурному просторі. Охарактеризовано творчу постать П. Чоловського як аранжувальника лемківських пісень та його творчий доробок.

Ключові слова: "Бескид", Петро Чоловський, лемківська пісня, репертуар, аранжування.

Оксана Манелюк

аспірант

Дрогобичский государственный педагогический
университет им. Ивана Франко

**ХОРОВАЯ КАПЕЛЛА "БЕСКЫД" (Г. ИВАНО-ФРАНКОВСК) –
ПОПУЛЯРИЗАТОР ЛЕМКОВСКОЙ ПЕСНИ**

У статье рассмотрено значение лемковского фольклора для коллектива, возглавляемого заслуженным деятелем искусств Украины Петром Чоловским; осмыслено

место лемковского фольклора в украинском музыкальном и этнокультурном пространстве. Охарактеризована творческая фигура П. Чоловского как аранжировщика лемковских песен и его творческий доработок.

Ключевые слова: “Бескыд”, Петро Чоловский, лемковская песня, репертуар, аранжировка.

Oksana Maneliuk

Postgraduate Student

Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University

CHAPEL “BESKYD” (IVANO-FRANKIVSK CITY) – POPULARIZER OF LEMKO SONGS

The article deals with the importance of Lemko folklore for the collective conducted by P. Cholovsky, the Honored Art Worker of Ukraine, Associate Professor of the Department of Folk Instruments and Musical Folklore at the Institute of Arts of the V. Stefanyk Precarpathian National University. The place of Lemko folklore in the Ukrainian musical and ethno-cultural space was described and multi-genre models of the choral repertoire, which is a vivid expression of the Lemko “soul”, were analyzed. The creative figure of P. Cholovsky as an arranger of Lemko songs and his creative work was investigated.

The cultural heritage of the Lemko subethnos, widely presented in Ivano-Frankivsk, remains a “blank spot” in Ukrainian music regionalistics, Ukrainian musicology, as the merciless deportations of this group of the Ukrainian people have negatively impacted the elevation of their spiritual life. And although, such phenomena usually lead to the loss of roots or creative achievements, it is not the case with Lemkos who from the beginning have developed and cultivated their songs, dances, national costumes, etc.

F. Kolessa, O. Rozdolsky, O. Kolberg, V. Hnatyuk, Ya. Golovatsky resorted to the study of Lemko folklore. However, not so many scholars investigate this topic nowadays, in particular, there is no thorough research on the place of the Lemko song in the repertoire of Ivano-Frankivsk choir collectives.

The first written mention of Lemko roots dates back to the 16th century. Lemkos are one of the multinational minorities of the Carpathian Region, who lived and worked on the hillsides of the Low, Middle and Western Beskyds. Today this territory belongs not only to Ukraine, but also to Poland and Slovakia. The Lemko culture is a sub-ethnic part of the Ukrainian folklore. Lemkos’ musical art synthesizes Polish, Slovak, Hungarian and Ukrainian cultures.

To preserve the original artifacts of the Lemko culture and unite the scattered families, Lemko public organizations were founded in Galicia in the late 20th century. This process was facilitated by the positive changes in the political and cultural life of Ukraine, achieving the state’s independence in particular. In 1990, the center of the society “Lemkivshchyna” was created in Ivano-Frankivsk thanks to the support of the ardent patriot, pedagogue, linguist P. Pyrtei, and, in 1991, Lemkos of Kalush, Rozhnyativ, and Ivano-Frankivsk united into the regional social and cultural society “Lemkivshchyna”. The All-Ukrainian Society “Lemkivshchyna” appeared in Lviv in 2001. These societies became the centers of Lemkos’ cultural life on the territory of Carpathian region, and primarily artists gathered there, they contributed to the organization of creative groups – ensembles, choirs, music and choreographic groups.

The “Beskyd” choir, founded in 1991 on the initiative of Ivanna Senko, the graduate of Petro Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, teacher of Denys Sichynsky Music College of Ivano-Frankivsk, was among such artistic organizations. Orest Turko, who was also a Lemko descendant, became the conductor of the choir. Later on, “Beskyd” was given the title of “amateur folk choir” (1995) due to the persistent and hard work of the collective and its conductor and owing to their high performing level.

At present, the “Beskyd” choir of Ivano-Frankivsk Region Society “Lemkivshchyna” is an active promoter of the Lemko song in the Carpathian region. Its creative and concert palette is quite

extensive, it is well-known in Europe, it actively concerts in Ukraine and neighboring states. Thanks to the great creative potential and professionalism of Maestro P. Cholovsky, the Lemko song in the activity of the choir, became the light for the restoration of the Lemko culture, language and songs in the Carpathian region. The collective firmly states that the Lemko song is one of the greatest and most interesting strata of the Ukrainian folklore, which should occupy an honorary place in the folklore hierarchy.

Keywords: “Beskyd”, Petro Cholovsky, Lemko song, repertoire, arrangement.

Дослідження культурної спадщини лемківського субетносу, зокрема й мешканців Івано-Франківська, досі залишається “білою плямою” в українському музикознавстві, адже нещадні депортації цієї гілки українського народу негативно впливали на піднесення їхнього духовного життя. І хоча такі явища, призводять як правило, до забуття свого коріння, творчих здобутків – це не про лемків, які споконвіку леліяли і плекали свою пісню, танець, стрій тощо.

До вивчення лемківського фольклору – цього неповторного пласта української народної творчості – вдавалися Ф. Колесса, О. Роздольський, О. Кольберг, В. Гнатюк, Я. Головацький. Утім, сьогодні до цієї теми звертаються не так багато науковців.

У збереженні пісенних традицій лемків Прикарпаття вагома роль належить Петру Чоловському, який очолює хоровий колектив, до складу якого входять представники лемківського субетносу – носії пісні, котра близька їм генетично та ментально. Репертуар хорової капели “Бескид” є яскравим виразником “душі” лемків.

На сьогодні немає ґрунтового дослідження про місце лемківської пісні у репертуарі хорових колективів Івано-Франківська. Все ж певну інформацію можна отримати з поодиноких статей, присвячених діяльності окремих колективів, які увели до свого репертуарного списку взірці лемківського фольклору в авторських опрацюваннях. Це студентський хор Івано-Франківського музичного училища ім. Д. Січинського, мішаний хор навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, камерний хор “Галицькі передзвони”, чоловічі ансамблі “Обрій”, “Коло”, “Легінь”.

Серед них особливе місце посідає хорова капела “Бескид”, в репертуарі якої є чимало лемківських пісень. Даний колектив позиціонують “пісенним смолоскипом лемківського фольклору” [5, с. 28], “символом відродження” [2, с. 8], оскільки він є своєрідним провідником у пропагуванні та збереженні даної частки української духовної культури нашого краю.

Діяльність “Бескиду” була і є в полі зору науковців Івано-Франківська, зокрема О. Фабрики-Процької [13], В. Дутчак [5] та ін. Найґрунтовнішою є монографія О. Фабрики-Процької [14]. Допоміжним підґрунтям для даної статті слугували монографія М. Бурбана [1] та праці прихильників, збирачів, носіїв лемківського фольклору Галичини.

Додатковим матеріалом для написання статті стали рецензії з української періодики авторства І. Сенко [7], М. Василюшина [2], О. Фабрики-Процької [10], І. Шалкітене [17], а також збірки лемківських пісень І. Майчика [6], М. Турка [8], П. Чоловського [15].

Детальну інформацію щодо особливостей роботи над творами та аранжуваннями лемківських пісень отримано від диригента П. Чоловського.

Мета статті – охарактеризувати роль лемківської пісні в репертуарі хорового колективу “Бескид”, охопивши різножанрові взірці фольклору та власні аранжування П. Чоловського.

Перша згадка про лемківське коріння датована XVI ст. Лемки – це одна з багатонаціональних меншин карпатського краю, яка розгорнула свою діяльність по схилах Низьких, частково Середніх і Західних Бескидів. Сьогодні – це території не тільки України, а й Польщі та Словаччини. Лемківська культура є субетнічною часткою українського фольклору. Самобуття й цікава є її музична та словесна творчість (байки, пісні, в тому числі, обрядові: колядки і щедрівки, гаївки). Музичне мистецтво лемків є синтезом польської, словацької, угорської та української культур.

В історії лемків було чимало складних періодів. Один із них пов’язаний з утворенням і розгромом Східно-Лемківської Республіки (1918–1919), яка прагнула об’єднання з Україною, але її знищили польські війська. Другий – із післявоєнними подіями на теренах Польщі та

акцією “Вісла” (1947), “внаслідок якої вперше в історії українсько-польських відносин відбулися зміни етнічних меж розселення українців-лемків” [13, с. 3].

Із метою збереження самобутніх артефактів лемківської культури, вивчення історії, єднання розпорошених сімей у Галичині наприкінці ХХ століття почали засновуватися лемківські громадські організації. Цьому сприяли позитивні зрушення в політичному та культурному житті України, зокрема здобуття нею незалежності. Саме після проголошення даного Акта виникла можливість відкрито вивчати історію і культуру Лемківщини. Так, у 1990 р. завдяки зусиллям палкого патріота, педагога, мовознавця П. Пиртея в Івано-Франківську було створено осередок товариства “Лемківщина”; у 1991 р. лемки Калуша, Рожнятова та Івано-Франківська об’єдналися в обласне суспільно-культурне товариство “Лемківщина”. 2001 р. у м. Львові виникло Всеукраїнське товариство “Лемківщина”. Вони стали осередками культурного життя лемків на теренах Прикарпаття, навколо яких гуртувалися, насамперед, митці, котрі сприяли заснуванню ансамблів, хорів, музично-хореографічних колективів, які своєю діяльністю розвивали лемківське мистецтво, несли його до слухацької аудиторії, оберігали самобутність традицій і забезпечували їх спадкоємність від одного покоління до іншого.

Серед таких мистецьких утворень була й хорова капела “Бескид”, заснована 1991 р. з ініціативи випускниці Київської державної консерваторії ім. П. Чайковського, викладача Івано-Франківського музичного училища ім. Д. Січинського Іванни Сенко. Першими артистами хору стали вихідці з лемківських родин та учасники ансамблю “Розмарія”. Загалом за весь час існування колективу в ньому співали понад 170 учасників різних професій: музиканти, вчителі, викладачі, вихователі дошкільних закладів, медики, кравці, бухгалтери, архітектори, студенти, підприємці, пенсіонери. У той час диригентом капели став Орест Турко – теж нащадок лемків. Під його керівництвом хор брав участь у Міжнародному фестивалі “Лемківська ватра” у Ждині, що стало для всіх учасників капели знаковою подією: вони продемонстрували добрий виконавський рівень, успішно виступивши на землі своїх пращурів. Згодом, завдяки наполегливій праці колективу і диригента, активній концертній діяльності й за високий виконавський рівень “Бескиду” присвоєно звання “самодіяльна народна хорова капела” (1995).

Від 1996 р. і досі капелою незмінно керує випускник музично-педагогічного факультету Івано-Франківського педагогічного інституту, заслужений працівник культури України, доцент кафедри народних інструментів і музичного фольклору Інституту мистецтв ДВНЗ “Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаніка” Петро Чоловський. Старостою, костюмером і помічником у всіх організаторських питаннях є І. Криницька-Омельченко.

Хорова капела “Бескид” Івано-Франківського обласного товариства “Лемківщина” – активний популяризатор лемківської пісні на Прикарпатті. Її творчо-концертна палітра є широкою. Це участь у мистецьких заходах та творчих звітах міського та центрального Народних домів, департаменту культури Івано-Франківської міської ради й Навчально-методичного центру культури і туризму Прикарпаття, численні сольні концерти (наприклад, концерти з нагоди 70-річного ювілею “Діпромісто” та “Коляда” для працівників закладу, “Великодні дзвони” (мікрорайон “Каскад”), участь у концертній програмі павільйону – презентації етнічних груп Івано-Франківської області, присвяченої дню Незалежності, “Пісенному ярмарку”, драмі-концерті лемківської пісні “Вигнані з раю”, присвяченій 70-річчю операції “Вісла”. Це також гастрольні концерти “Бескиду” в Києві, різних регіонах України (Львівщина, Тернопільщина) та Польщі (Зиндранов, Ждиня, Горлиця). Колектив брав участь у багатьох Всесвітніх конгресах Світової Федерації Українських Лемківських Об’єднань (Львів – 1994 р., 2005 р.; Івано-Франківськ – 1997 р., 2009 р.; Київ – 2002 р.), концертах на всеукраїнських форумах (Тернопіль – 1993 р. та Івано-Франківськ – 1997 р.), святкуваннях із нагоди 190-ї річниці від дня народження Т. Шевченка і 1100-ліття міста Галича.

Капела “Бескид” нагороджена подяками, дипломами і грамотами за участь та перемогу в конкурсах і фестивалях: лауреат ІХ Гуцульського фестивалю в м. Надвірна (1999), неодноразовий лауреат Міжнародного фестивалю “Лемківська ватра” у с. Ждиня (Польща, 1999–2010), лауреат Х Міжнародного гуцульського фестивалю “Коломийка–2000” та І Міжнародного фольклорного фестивалю етнографічних регіонів України “Родослав” (2001,

2002), учасник свята “Обереги Бескидів”, приуроченого 55-й річниці депортації лемків (Рожнятів, 2001), фестивалю духовної музики з нагоди 2000-ліття Різдва Христового (Івано-Франківськ, 2001), I і II Крайових фестивалів лемківської культури “Лемківська ватра” (1999–2000, с. Гутисько, Тернопільщина) та III, IV, VIII – “Дзвони Лемківщини” (2001, 2002, Монастирська, Тернопільщина), дипломант Міжнародного фестивалю-конкурсу “Пісні Закерзоння”, присвяченого мистецтву депортованих етнічних груп українців (м. Городок, Львівської обл. (2005, 2007), у 2010 р. – лауреат цього конкурсу, учасник фестивалів “Плаче і кличе зелена неділя” с. Копанки Калуського р-ну, 2006) і “Кличне зелена неділя” (с. Рівня Рожнятівського р-ну, 2011), фестивалів патріотичної пісні “Воскресне волі дух і наша слава” до роковин створення УПА (м. Івано-Франківськ), фестивалі “Лемківська ватра”, присвяченого 70-річчю депортації лемків (смт. Зимна Вода, Львівська обл.). У 2007 р. хорова капела “Бескид” стала учасником Галицької лемківської ватри, приуроченої 60-м роковинам депортації українців з етнічних земель Польщі у 1944–1946 рр. і обласного свята “Щедрик, щедрик, щедрунець...”, присвяченому 130-тиріччю від дня народження М. Леонтовича та ін. Пам’ятним для колективу був 2009 рік, коли відбулося святкування 100-річчя від дня народження Б.-І. Антонича – відомого поета з Лемківщини. Тоді учасники “Бескиду” чудово виступили на ювілейному Міжнародному фестивалі “Лемківська Ватра” у Ждині (Польща)” [7, с. 4].

Колектив є незмінним учасником фестивалів “Від Різдва до Великодня”, “Різдво у Франківську”, “Коляда на Майзлях” (Івано-Франківськ).

Із 2011 р. відбуваються щорічні поїздки колективу на міжрегіональний обласний фестиваль “Лемківська ватра” (м. Перечин, Закарпатська обл.), який є одним із найцікавіших для хористів [17, с. 12]. Рецензії на виступи хору в цих заходах завжди були схвальними, зокрема високий рівень його виконавства і працю диригента підкреслила в одному із дописів О. Фабрика-Процька, відзначивши, що спів “Бескиду” на концертах “Лемківської ватри” був поза конкуренцією [10, с. 10].

Упродовж свого існування хорова капела “Бескид” відпрацювала близько 300 концертів, із яких більше 100 – сольні. Важливо, що колектив виконує всі твори акапельно. Має у структурі родинне вокальне тріо та жіночий танцювальний ансамбль “Любисток” (керівник Л. Сорока-Василець).

Капела та її керівник були нагороджені грамотами й подяками департаменту культури міської ради та обласної адміністрації м. Івано-Франківська, дипломами всеукраїнського товариства “Лемківщина”, грамотами Львівського й Закарпатського обласних товариств “Лемківщина”. Виступи капели висвітлювали Львівський, Тернопільський, Закарпатський обласні телеканали і радіокомпанії, друковані засоби масової інформації.

Видатні заслуги капели “Бескид” – результат копіткої праці учасників колективу та його керівника П. Чоловського, людини, яка присвятила колективу і лемківській пісні все своє свідоме життя.

Входження митця в музичне мистецтво відбулося змалку, коли він був учасником сімейного ансамблю. Відтоді пов’язав життя з музикою та співом. Навчаючись на музично-педагогічному факультеті в Івано-Франківському педагогічному інституті, під впливом відомого квартету “Явір” Київської філармонії створив чоловічий квартет “Легінь” (1967). Ансамбль концертував в Україні й за кордоном (Польща, Румунія, Німеччина, Білорусія), був учасником зйомок музичних фільмів. Потім була творча праця з іншими колективами, якими керував П. Чоловський, зокрема ансамблями “Коло” та “Обрій”. Петро Чоловський-диригент стояв біля витоків камерних хорів м. Івано-Франківська “Галицькі передзвони” та “Кредо”. Вершина хормейстерської діяльності митця – керівництво капелою “Бескид”. За високу майстерність всі колективи, які очолював маестро, отримали звання “народного”.

Про талант цього непересічного митця написано наступне: “Це – невтомний працелюб, педагог і фахівець своєї справи, який систематичною наполегливою працею з хористами зумів за короткий час вивести колектив на високий мистецький рівень” [11, с. 6]. В інтерпретуванні лемківського фольклору П. Чоловський домагається автентичного виконання, переконливої передачі поетичного тексту, відповідної тембральної барви.

Петро Чоловський – не тільки керівник та диригент, він – автор багатьох обробок народних пісень і аранжувань. У світ вийшли його збірки “Чом, чом, чом, земле моя” (1991), “Співає квартет “Легінь” (1991), “Омріяний краю” (1997), “Уклоняюсь піснею тобі” (2000), “Пісні рідного краю” (2001), “Співає хорова капела “Бескид” (2007), “Ой ви хлопці, ви молодці” (пісні з репертуару квартету “Коло” Центрального народного дому м. Івано-Франківська) (2007), “Співає “Обрій” (Народний ансамбль Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, 2008), “Ой верше, мій верше” (2013) та ін. Серед творів, що увійшли до цих збірок, значне місце займають лемківські пісні для чоловічого та мішаного хорів.

Петро Чоловський нагороджений багатьма почесними відзнаками, серед яких найпрестижнішою є грамота “За подвижництво в культурі Прикарпаття”. У 1992 р. удостоєний високого звання “Заслужений працівник культури України”. Від 1993 р. П. Чоловський – доцент кафедри музикознавства Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Працюючи з капелою “Бескид”, митець віднайшов та підготував багатий концертний репертуар – більше 150 творів. Основою репертуару є перлини лемківської культури в аранжуваннях українських композиторів, зокрема А. Авдієвського, Ю. Антківа, Я. Баранецького, В. Барвінського, Я. Барнича, М. Волинського, М. Гайворонського, М. Дацка, Р. Долчука, Є. Козака, М. Колесси, А. Кос-Анатольського, М. Кречка, С. Людкевича, І. Майчика, Я. Полянського, Р. Стефанка, Ф. Турянина, С. Чуєнка, М. Цуприка, Р. Бревка, Р. Цися, В. Флиса, Б. Юрківа, І. Фіцаловича, Б. Фільц; лемківські колядки і щедрівки; духовні твори; хори на вірші Т. Шевченка та пісні галицького краю. Знаменно, що чільне місце займають обробки саме лемківських пісень, які нині є “свіжим тезаурусом мовно-музичних архетипів, потужним джерелом національної своєрідності сучасної композиторської творчості” [9, с. 8].

Обробки лемківських пісень – це глибинний хоровий пласт, у якому відображені ментальні та генетичні риси етносу. Саме в цій царині відбувається самовираження керівника і колективу як популяризатора фольклору. Безліч аранжувань П. Чоловського свідчать про розуміння і бажання винести лемківську пісню на світову арену. “Пропаганда краси і неповторності лемківської пісні на майстерному виконавському рівні стає основою мистецького кредо керівника” [5, с. 50]. Композитор надає перевагу хоральній гармонічній фактурі, інколи застосовує підголоскову поліфонію. Вибираючи музичний матеріал, шукає маловідомі пісні з яскравою образною сферою для цікавої передачі характерів і настроїв героїв. Це “Дунаю, Дунаю”, “Моя мила шудре-дудре”, “Фраїру, фраїру”, “За поляном чорна ролля”, “Шкода, Боже, шкода”, “Горе долом ходжу”, “Конику сивавий”, “Ишла Марина”, “Гей, Яничку, оженся” та ін.

“Значну частину пісенного фольклору лемків становлять традиційні твори, які були органічними складовими як родинних, так і календарних обрядів. Проте не меншу значимість мають і необрядові твори, що класифікуються за класичним жанрово-тематичним принципом, але для якого характерні власні риси, порівняно з подібними в українській фольклористиці” [16, с. 1]. Репертуар хору також можна упорядкувати за деякими особливостями: календарно-обрядові (веснянки – “Горіла липка, горіла”, “Де ти їдеш, Яничку”, собіткові – “Ой на Яна, на Янонька”, колядки), родинно-обрядові (весільні – “Здалека-сме приїхали”, “Час додому, час”, співані на хрестинах – “Ой напиймося, кумо”), пісні про кохання (дівочі – “Возьми мя, Янчик”, “Ой верше мій, верше”, парубочі – “Конику сивавий”, “Тече вода з-під явора”, пастуші – “Як я волки напасала”, косарські – “Мам я косу”), про родинне життя та жіночу долю (“Червена ружа”, “Співаночки мої”, “Дала-с мя, мамичко”), соціально-побутові (“Гори наши”, “Бодай та корчмичка”, жовнярські – “А в неділю рано”, “Чом дуб не зелений”, жартівливі – “Янчик, Янчик, який ти”, “Ішло дівча лучками”, “Дівча, дівча, рушай собом”, “Ой, Яничку, оженся”), пісні-балади (“Пришол би я до вас”, “Фраїру, фраїру”, “Пуст мя, мила”, “Откаль сонечко сходило”), духовні, історичні. Дослідниця народної творчості С. Грица підкреслила, що тематично “емігрантський фольклор неоднорідний, він має два відгалуження: про виїзди за

межі вітчизни і повернення до неї (рееміграцію) та про іміграцію” [4, с. 24]. До таких творів у репертуарі капели належать: “До нянька”, “Ой, верше мій, верше”, “Гори наши”.

У роботі над “лемківським репертуаром” є певні труднощі, адже фольклор даного етносу непростий для опанування. Загалом лемківська пісня дуже різноманітна за формами, виразовими засобами, мелодикою і метро-ритмікою. Це можна простежити у певній класифікації жанрів – лірична пісня, яка репрезентована у двох типах мелодики: речитативній та речитативно-танцювальній; пісня-новела, яка у розгорненій формі розповідає про життя на чужині; жартівливо-гумористична, – яка насичена складними ритмічними малюнками, акцентами, що сягають корінням інструментальних рис лемківського мелосу (полькових, вальсових, мазуркових і козачкових ритмів). Ліричні мінорні теми супроводжують любовну та ліричну тематику таких співанок із репертуару “Бескида”, як: “Ой на горі пень дуплавий” М. Кречка, “Боже мій миленький” Я. Баранецького, “Моя мила шудре-дудре” П. Чоловського, “Ой верше мій, верше” М. Гайворонського, “Моя Лемковино” С. Діброви (аранжування Р. Долчука), “Лемко, я си лемко” І. Гнатюка на слова С. Криницького. Лемківський гімн “Гори наши” теж втілює сумні, тужливі образи за батьківщиною, щирі почуття любові до рідних земель. У цих хорових обробках переважає проста мелодика (часто 8 т.), лінійний рух превалює над гармонією, що надає мелодії політності й легкості. Мелодія побудована часто на кількох звуках, інколи в межах кварта на двох тетракордах (e-fis-g-a, a-b-c-d) – “Під облачком”, “В зеленім гаю”. Зустрічаються стрибки на кварту, квінту, сексту (М. Кречка – “Я лелію поливаю”, Ю. Сливинського – “Дармо ви мя, мамко”, М. Гайворонського – “В керти ружа процвітала” (де практично вся мелодія побудована на стрибках), також є ходи на септиму, октаву (“Червена ружа трояка”, О. Худобіна – “Ей, крочком, коні”, М. Гайворонського – “Широке коріння”), зміна тональності передає тонкощі літературного тексту (“Бив Святий вечор” – до-мінор – Фа-мажор). У цілому, мелодика лемківських пісень досить розмаїта за інтонаційною основою: “від архаїчних вузькооб’ємних поспівок з перемінною секундою, терцією, квартою до широких розгорнутих мелодій з октавними, секстовими і септимовими кроками і модуляціями” [9, с. 6].

Попри всі негаразди, що випали на долю лемківського етносу, його світосприйняття залишається оптимістичним, що відображається у швидких жвавих темпах, динамічності, переважанні мажорних мелодій над мінорними. Петро Чоловський увів до концертного обігу хорової капели безліч таких фольклорних взірців в обробці українських митців (до прикладу: Ф. Колесса – “До нянька”, “Здалека-сме приїхали”, П. Чоловський – “За поляном чорна ролля”, “Ишла Марина”, І. Майчик – “Ой приходив до дівчини”, М. Колесса – “Промочив мя, промочив”, Т. Хахай – “Мала-м я фраїра”). Непросто виконувати ці пісні, оскільки вони насичені дробленими і пунктирними ритмами (Ф. Колесса – “Ей, гоїна!”, “В гаю зелененькім”, О. Бондаренко – “Порізала-м пальчик”); синкопи, особливо на сильних долях, нагадуючи джазові акценти, споріднюють співанки із запальними угорськими мелодіями; такі пісні у виконанні хорової капели звучать по-сучасному (“Під облачком”, “Лучка зелена”, колядка “Дай, Боже”, Ч. Задай – “А ти, дівча”, П. Чоловський – “Фраїру, фраїру”, Я. Полянський – “Сидит пташок”); тридольні структури, які використовують у піснях, наближають їх до польських мазурок (Т. Хахай – “Ой верше мій, верше”, П. Чоловський – “Шкода, Боже, шкода, леса зеленого”). Є у піснях і різні групування (дуолі – “Бодай та корчмичка” Я. Баранецького, тріолі – “Ей, гоїна!” Ф. Колесси, “Чотири воли пасу я” А. Кос-Анатольського, “Моя мила шудре-дудре” П. Чоловського та ін.). На противагу спокійній західноєвропейській музиці, написаній у традиційних формах, лемківська пісня гнучка, пружна і може мати несиметричну структуру. Для неї більше характерні словацькі (які, своєю чергою, є витоком із угорської музики) прикмети, і дуже відрізняє від української пісні.

Характерними ознаками багатьох лемківських мелодій є часта зміна розмірів, інколи і в кожному такті (в одному творі може траплятися 4-5 змін), що вибиває музику зі звичної пульсації і створює додаткові технічні труднощі для диригента. Звідси, літературний текст набуває першочергового значення з обов’язковим показом фразування і логічних наголосів. Ця зміна буває як періодичною, так і випадковою, причому прості розміри (дво- і тридольні) чергуються зі складними (2, 3, 4-складові, мішані) – “Чом же ти не пришов” Р. Стефанко (6/4,

7/4), “В калиновім лесе” С. Людкевича (5\8,6\8,4\8), “Бодай та корчмичка” Я. Баранецького (3\4, 4\4 – 6 т. – 3\4, 2 т. – 4\4), “Гей, Яничку, оженся» П. Чоловського (2\4, 4\4 – послідовно (1 т. – 2\4, 2 т. – 4\4), “Чотири воли пасу я” А. Кос-Анатольського (3\4, 4\4, 2\4). Часте використання альтерованих щаблів формує різноманітні лади: лідійський, міксолідійський, фригійський, ломбардський, гуцульський (“Пішла дівчина”), а найчастіше – дорійський (“Лучка зелена”), які не всі співаки можуть почути та відтворити, тому доводиться завчати певні місця “на слух”. Хроматичні ходи збагачують хорові партії, вносячи елементи сучасної музичної мови (“Ой на горі пень дуплавий”), однак вимагають гострого зонного слуху. Танцювальності надають мотиви угорського чардашу (“Гей, Яничку, оженся”), польського краков’яка і мазурки (“Маєран”), чеської польки (І. Майчик – “Вертай, дівче”), місцевих русинських ритмів, що споріднює лемківську пісню з іншими слов’янськими піснями.

Непростим завданням для виконавців є лемківська говірка, що, як відзначив дослідник І. Верхратський “...найбільше зазнала словацького впливу, частково мазурського, німецького” [3, с. 19]. Завдяки деяким мовним одиницям, вигукам, часткам, особливим формам дієслів і фонетичним формам лемківські пісні легко впізнавані: лем, лен, кед, теди, си, брез, што, же, вельо; ей, гой; гей; буду робив, буду мав; бив-ем, як-ем, ходили-сме. Притаманні їм також тверді закінчення дієслів: сидит, одривают, ходит. Оскільки в хоровій капелі співають переважно некорінні лемки, та й сам керівник, не будучи представником даного субетносу, підсвідомо вивчив лемківську говірку, змалечку живучи серед лемків, тому при роботі з хором виникає чимало проблем. Так, наголошує П. Чоловський, трудність полягає у специфічній вимові звуків: “у”, твердого “и”, “е” – наближеного до “и”, наприклад “би-м” слід вимовляти глибоко, наче близько “до себе”. Загалом манера хору визначається як академічна, однак, враховуючи своєрідність лемківського діалекту, характер виконання має деякі риси народності, “відкритості” голосних (особливо у старшого покоління), що створює враження простоти і доступності. Про цю виконавську особливість О. Фабрика-Процька писала: “Спів “Бескиду” – динамічно виразний, емоційний, не гучний за звучанням, але щирий, що проникає у найпотаємніші куточки людської душі” [12, с. 19].

Нелегкою працею для “Бескиду” є виконання творів 4-голосого викладу, а ще складніше – з елементами поліфонії, як ось до прикладу – “При долині красна лучка» (капела вчила 4 роки), “Ей, гояна”, “Зелена ліщина”, “Ой на горі пень дуплавий”, “Не бий мене, мужу”. Питання хорової фактури є складним як для хормейстера, так і для виконавців. П. Чоловський підкреслює важливість партії баса як фундаменту хорової побудови, акцентуючи, що в “Бескиді” мало музично грамотних співаків, і це створює багато інтонаційних та вокальних труднощів. Не кожна пісня підходить за діапазоном непідготовленим учасникам капели, інколи доводиться транспонувати твір у зручнішу тональність.

Народна аматорська хорова капела “Бескид” znana в усій Європі, мала тисячі концертів в Україні, сусідніх державах, – і це найгучніший факт того, що їй є що представити. Лемківська пісня в її творчості завдяки великому потенціалу і професіоналізму маестро П. Чоловського стала світочем у відновленні лемківської культури, мови та пісні на Прикарпатті. Колектив своєю творчістю впевнено заявляє, що лемківська пісня – один із найбільших і найцікавіших пластів українського фольклору, який повинен зайняти почесне місце у фольклорній ієрархії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурбан М. Українські хори та диригенти. Монографія. Дрогобич : Посвіт, 2006. 640 с.
2. Василюшин М. “Бескид” співає 20 років. *Наше слово*. 2012. 8 січня. С. 8.
3. Верхратський І. Про говор галицьких лемків. *Збірник філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка. Наукове товариство ім. Т. Шевченка*. Т. V. Львів : Друк. НТШ, 1902. 489 с.
4. Грица С. Будь здорова, землице. *Українські народні пісні про еміграцію*. Київ : Музична Україна, 1991. 175 с.
5. Дугчак В. Г., Карась Г. В., Ортинська М. З., Чоловський П. М. “Без пісень нема життя...” (до 40-річчя заснування музичного факультету). *Музично-краєзнавчий альманах*. Івано-Франківськ: Гостинець, 2006. 140 с.

6. Майчик І. Співаночки мої (хорові обробки лемківських пісень без супроводу). Київ : Музична Україна, 1967. 110 с.
7. Сенко І. Хоровій капелі “Бескид” – 20. *Дзвони Лемківщини*. 2011. № 4. С. 4.
8. Турко М. Лемківські пісні. Львів : “Растр – 7”, 2009. 163 с.
9. “Українські народні пісні з Лемківщини” / Зібрав О. Гижа. Горлиці, 1997–2002. 328 с.
10. Фабрика-Процька О. Лемківська ватра: традиції для майбутнього. *Галичина*. 2001. 30 серпня. С. 10.
11. Фабрика-Процька О. Народна аматорська лемківська хорова капела “Бескид” (до 15-річчя колективу). Івано-Франківськ, 2006. 19 с.
12. Фабрика-Процька О., Чоловський П. Лемківська хорова капела “Бескид” (творча біографія колективу до 20-річчя ювілею капели). Івано-Франківськ : ТЗОВ “ВГЦ “Просвіта”, 2011. 31 с.
13. Фабрика-Процька О., Чоловський П. Народна аматорська лемківська хорова капела “Бескид” (до 25-річчя колективу). Івано-Франківськ : ТЗОВ “ВГЦ “Просвіта”, 2013. 31 с.
14. Фабрика-Процька О. Пісенна культура лемків України (XX–XXI ст.): монографія / Фабрика-Процька О. ; [літ. ред. І. Шалкітене; фото Р. Фабрики]. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2013. 328 с.
15. Чоловський П. Пісні рідного краю: збірник пісень для хорів та вокальних ансамблів. Івано-Франківськ : Плай, 2002. 51 с.
16. Чоловський П. Співає лемківська хорова капела “Бескид”: збірник хорових творів. Нотне видання. Івано-Франківськ : Гостинець, 2007. 106 с.
17. Шалкітене І. Лемківська пісня лунатиме гучно. *Салон*. 2017. 19 липня. С. 12.

REFERENCES

1. Burban, M. (2006). *Ukrainski khory ta dyryhenty. Monohrafiia* [Ukrainian Choirs and Conductors. Monograph], Drohobych: Posvit. (in Ukrainian).
2. Vasylyshyn, M. (2012). “Beskyd” Has Been Singing for 20 Years, *Nashe Slovo [Our Word]*, 8 January, p. 8. (in Ukrainian).
3. Verkhrafskyi, I. (1902). About the Galician Lemko Dialect, *Zbirnyk filolohichnoi sektiiv Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka* [Collection of philological section of Shevchenko Scientific Society], Shevchenko Scientific Society, Vol. V, Lviv, printing house Shevchenko Scientific Society. (in Ukrainian).
4. Hrytsa, S. (1991). *Bud zdrava, zemlytse. Ukrainski narodni pisni pro emihratsiiu* [Farewell, My Native Land. *Ukrainian Immigration Songs*], Kyiv: Muzychna Ukraina. (in Ukrainian).
5. Dutchak, V., Karas, H., Ortynska, M. and Cholovskyi, P. (2006). “There is no Life without Songs” (Dedicated to the 40-th Anniversary of the Music Faculty Foundation), *Muzychno-kraieznavchyi almanakh* [Music and local history almanac], Ivano-Frankivsk: Hostynets. (in Ukrainian).
6. Maichyk, I. (1967). *Spivanochky moi (khorovi obrobky lemktivskych pisen bez suprovodu)* [My Songs (Choral Adaptations of Lemko Songs without Accompaniment)], Kyiv: Muzychna Ukraina. (in Ukrainian).
7. Senko, I. (2011). The “Beskyd” Choir Has Turned 20, *Dzvony Lemkivshchyny* [Bells of Lemkivshchyna], no. 4, p. 4. (in Ukrainian).
8. Tyrko, M. (2009). *Lemkivski pisni* [Lemko Songs], Lviv: “Rastr – 7”. (in Ukrainian).
9. “Ukrainski narodni pisni z Lemkivshchyny”. Zibrav Hyzha O. (1997–2002). [“The Ukrainian National Songs of Lemkivshchyna”. Collected by O. Huzha], Horlytsi. (in Ukrainian).
10. Fabryka-Prottska, O. (2001). Lemko Bonfire: Traditions for the Future, *Halychyna* [Galicia], 30 August, p. 10. (in Ukrainian).
11. Fabryka-Prottska, O. (2006). *Narodna amatorska lemktivska khorova kapela “Beskyd” (do 15-richchia kolektivu)* [Folk Amateur Lemko Choir “Beskyd” (Dedicated to the 15-th Anniversary of the Collective)], Ivano-Frankivsk. (in Ukrainian).
12. Fabryka-Prottska, O. and Cholovskyi, P. (2011). *Lemktivska khorova kapela “Beskyd” (tvorcha biohrafii kolektivu do 20-richchia yuvileiu kapely)* [Lemko Choir “Beskyd” (the Creative

- Biography of the Collective Dedicated to the 20-th Anniversary of the Choir)], Ivano-Frankivsk: “Prosvita”. (in Ukrainian).
13. Fabryka-Protska, O. and Cholovskyi, P. (2013). *Narodna amatorska lemktivska khorova kapela “Beskyd” (do 25-richchia kolektyvu)* [Folk Amateur Lemko Choir “Beskyd” (Dedicated to the 25-th Anniversary of the Collective)], Ivano-Frankivsk: “Prosvita”. (in Ukrainian).
 14. Fabryka-Protska, O. (2013). *Pisenna kultura Lemkiv Ukrainy (XX-XXI st.): monohrafiia* [The Song Culture of Ukrainian Lemkos (the 20th – 21st centuries): monograph], [lit. ed. I. Shalkitene, photo R. Fabryka], Ivano-Frankivsk: Nova Zoria. (in Ukrainian).
 15. Cholovskyi, P. (2002). *Pisni ridnoho kraiu: zbirnyk pisen dlia khoriv ta vokalnykh ansambliv* [The Songs of my Native Land: the Collection of Songs for Choirs and Singing Bands], Ivano-Frankivsk: Plai. (in Ukrainian).
 16. Cholovskyi, P. (2007). *Spivaie lemktivska khorova kapela “Beskyd”: zbirnyk khorovykh tvoriv. Notne vydannia* [The Songs of the Lemko Choir “Beskyd”: Collection of Choral Works. Full Score], Ivano-Frankivsk: Hostynets. (in Ukrainian).
 17. Shalkitene, I. (2017). The Lemko Song Will Sound Loud, *Salon* [Salon], 19 July, p. 12. (in Ukrainian).

УДК 784.5

DOI: <https://doi.org/10.25128/2411-3271.19.2.5>

Тетяна Круліковська

<https://orcid.org/0000-0001-5997-158X>

здобувач

Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка

t.krul@i.ua

**ЖАНР ОБРОБКИ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ У ТВОРЧОСТІ
УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ ПОДІЛЛЯ ХІХ СТОЛІТТЯ
(НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ АНТОНА КОЦІПІНСЬКОГО,
ВІКТОРА ЗЕНТАРСЬКОГО І ВЛАДИСЛАВА ЗАРЕМБИ)**

У статті досліджено жанр обробки української народної пісні у творчості українських композиторів польського походження ХІХ ст. – Антона Коціпінського, Віктора Зентарського і Владислава Заремби. Простежено значення української пісні як важливого періоджерела у формуванні творчої спадщини композиторів Поділля, охарактеризовано основні особливості фортепіанного письма на прикладі обробок українських пісень.

Ключові слова: українська пісня, фортепіанна обробка, пісня-романс, думка, куплетна форма, варіаційність.

Татьяна Круликовская

соискатель

Львовская национальная музыкальная академия им. Н. В. Лысенка

**ЖАНР ОБРАБОТКИ УКРАИНСКОЙ ПЕСНИ В ТВОРЧЕСТВЕ
УКРАИНСКО-ПОЛЬСКИХ КОМПОЗИТОРОВ ПОДОЛЬЯ ХІХ ВЕКА
(НА ПРИМЕРЕ ТВОРЧЕСТВА АНТОНА КОЦИПИНСКОГО,
ВИКТОРА ЗЕНТАРСКОГО И ВЛАДИСЛАВА ЗАРЕМБЫ)**

В статье исследован жанр обработки украинской народной песни в творчестве украинских композиторов польского происхождения ХІХ в. – Антона Коципинского, Виктора Зентарского и Владислава Зарембы. Рассмотрено значение украинской песни как важного